ایران
Iran Daily Newspaper

عروسک‌های بومی چه میراثی را نشان می‌دهند؟

جان دوباره به لعبتک‌های تاریخی

گزارش

نیلوفر منصوری
خبرنگار

مبارک را همه می‌شناسند. دارا و سارا را همین‌طور. مبارک، پوستی تیره دارد و لباس قرمزی به تن می‌کند، با چند ریسمان، روی صحنه گردانده می‌شود، آنقدر شوخ طبع است و شیرین زبانی می‌کند که دل همه برایش غنج می‌رود. صدایی مثل صدای سوتک دارد و معمولاً بی‌پرده و به طنز با مسائل روز جامعه شوخی می‌کند. این عروسک با گذشت زمان، نه کمرنگ شد و نه از بین رفت. اما عروسک دارا و سارا در سال ۸۰ توسط کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان تولید و به‌عنوان عروسک‌های ملی به بازار آمدند؛ چیزی نپایید که بازار را به رقبای خود واگذار کردند. کارشناسان معتقدند؛ در حالی که این دو عروسک تناسبی با فرهنگ ایرانی نداشتند؛ اما عروسک‌هایی هم وجود دارند که ریشه در فرهنگ و آیین‌های غنی کشورمان دارند که می‌توانند در هر خانه بخشی از آن را نگه‌داشت. هرچند برخی از عروسک‌های بومی ثبت ملی شده‌اند، با وجود این شناخته‌شده نیستند.

عروسک‌های گلی و چوبی

با وجود اینکه هر نقطه از کشورمان مختص قومی با فرهنگ و آیین مخصوص به خود است، اما هرگز عروسک مشخصی به نمایندگی از کشور خودمان به دیگر کشورها معرفی نشده است. این درحالی است که بسیاری از کشورها عروسک سنتی خاص خود را معرفی کرده‌اند: کوکشی، عروسک معروف کشور ژاپن، کچینا، عروسک بومی قبیله هوپی، روسیه عروسک ماتریوشکا، جمهوری دومینیکن عروسک بوبی مونکاس و غصه عروسک افسانه‌ای گواتمالا است.

کارشناسان فرهنگی معتقدند که در گذشته‌های دور، ایرانی‌ها از عروسک‌هایی بامحتواتر از عروسک‌های غربی برخوردار بودند. یک فعال میراث فرهنگی در این خصوص به «ایران» می‌گوید: هرزمان که صحبت از میراث فرهنگی می‌شود، ذهن اغلب ما به سمت اماکن تاریخی یا آثار هنری به‌جا مانده از گذشته می‌رود؛ درحالی که میراث فرهنگی هر کشور، علاوه بر آثار ملموس به‌جا مانده از پیشینیان، آثار ناملموس هم دارد که کمتر مورد توجه قرار گرفته است. مهرنوش رفیع که احیاکننده عروسک‌های بومی ماهشهر است، می‌افزاید: عروسک‌های بومی، از آثار ناملموس میراث فرهنگی کشورمان هستند که جایگاه ویژه‌ای در بخش داستان و نمایش فرهنگ و هنرهای سنتی نقاط گوناگون کشور دارد. عروسک‌های بومی، عروسک‌هایی با قدمت طولانی هستند که سالیان سال توسط مادرها و مادربزرگ‌ها ساخته می‌شده است. در بسیاری از مناطق، افرادی هستند که به ساخت این عروسک‌ها می‌پردازند و تنها فعالان و بازماندگان از نسلی هستند که در این بخش فعالیت می‌کنند.

> عروسک «لال بهیگ»، یک عروسک بختیاری است؛ عروس خاموشی که صحبت نمی‌کند. از گندم ساخته شده و نماد برکت است. عروسک دیگر نیز «بی‌بی‌گگ» است. این عروسک‌ها در منطقه عشایرنشین چهار محال و بختیاری هستند که احیا و ثبت شدند

عروسک لیلیک و دومایک

آبان‌ماه سال ۱۳۹۷ بود که مهرنوش رفیع احیاگر عروسک‌های بومی ماهشهر، تصمیم می‌گیرد که عروسک‌های ماهشهر را احیا کند. از آن زمان تاکنون او توانسته ۱۳۰ عروسک را جمع‌آوری کند. این فعال فرهنگی می‌گوید: خوشبختانه موفق شدم نمونه‌های قدیمی «لیلیک» و «دومایک» را پیدا کنم و براساس آنها عروسک‌های بومی بندر ماهشهر را احیا کنم. او می‌گوید: «لیلیک» و «دومایک» عروسک‌های بومی بندر ماهشهر هستند که پیشینه‌ای بیش از ۱۰۰ سال دارند و در گذشته توسط مادران با وسایل ابتدایی که چوب و پارچه بود، ساخته می‌شدند. این هنرمند ماهشهری ادامه می‌دهد: صورت «لیلیک» طرحی ندارد و طرح آن به‌صورت چلیپا و نماد خورشید است و در ردیف عروسک‌های بدون صورت قرار می‌گیرد. در مناطقی از ایران اعتقاد بر آن بوده و هست که خالق تنها خداوند است و اوست که می‌تواند چهره خلق کند. برمبنای همین اعتقاد است که مردم محلی در این مناطق عروسک‌ها را بدون صورت می‌سازند. آن‌گونه که این فعال فرهنگی می‌گوید، در داستان بومی این عروسک‌ها، دومایک (داماد) عاشق لیلیک (عروس) همبازی‌اش می‌شود. به خواستگاری می‌رود و عروسی می‌گیرد. پس از مدتی نیز این دو عروسک بچه‌دار می‌شوند و نوزادی که متولد می‌شود بدون اسم است. نام آن را «رودک» گذاشتم. در واقع نمایشنامه‌ای نانوشته به نام زندگی است که دختربچه‌ها با بازی کردن با همین عروسک‌ها تمرین زندگی می‌کردند.

عروسک بهیگ و بی‌بی‌گگ

عروسک «لال بهیگ»، یک عروسک بختیاری است؛ عروس خاموشی که صحبت نمی‌کند. از گندم ساخته شده و نماد برکت است. عروسک دیگر نیز «بی‌بی‌گگ» است. این عروسک‌ها در منطقه عشایرنشین چهارمحال و بختیاری هستند که احیا و ثبت شدند. این فعال فرهنگی می‌گوید: از جایی که این عروسک‌ها بازاریابی نشده‌اند، مردم هم آنها را نمی‌شناسند و استقبالی از آنها نمی‌شود. اما درصورتی که به آنها اهمیت داده شود و پای صحبت‌های راویان این عروسک‌ها بنشینند، قصه‌ها را بشنوند و خاستگاه آنها را درک کنند، متوجه می‌شوند که در گذشته چه ماجراهایی وجود داشته است.

به گفته او، حتی کودکان بی‌واسطه این عروسک‌ها را دوست دارند. یعنی شکل و شمایل عروسک برایشان مهم نیست و کودکانی که در معرض باربی و هزاران عروسک خاص هستند، با شنیدن قصه‌های آنان، عاشقانه از آنها استقبال می‌کنند. این موضوع سبب می‌شود که به نوعی به فرهنگ اجدادشان وصل شوند.

عروسک بازبازک

گفته می‌شود که دختران قوم بختیاری که زود ازدواج می‌کردند؛ عروسکی به نام «بازبازک» را در جهیزیه خود به همراه می‌بردند و حتی آن را به اولین فرزند دختر خود هدیه می‌دادند و بیشتر هدایای مادربزرگ‌ها و بی‌بی‌ها، برای فرزندان ایل، بازبازک‌ها بودند که حکم سوغاتی نیز دارند. این هنرمند می‌گوید: عروسک بازبازک گونه‌ای عروسک نمایشی ایل بختیاری است. «باز»، از بازی به مفهوم نمایش گرفته شده و «باز» و بازی به مفهوم حرکت موزون هم در فرهنگ ایرانی شناخته شده و حرف «ک» هم مفهومی برای تصغیر است. به گفته این فعال فرهنگی، عروسک بازبازک، بازی‌دهنده‌ای کوچک است، عروسکی که حرکت و کاربردی نمایشی دارد و بیشتر برای بازی، تفنن و سرگرمی ساخته می‌شود. رفیع معتقد است این استان به یک موزه عروسک نیاز دارد؛ امروزه در دنیا گردشگری فرهنگی به‌عنوان یکی از انواع گردشگری مورد توجه قرار گرفته که یکی از زمینه‌های توسعه این نوع از گردشگری موزه‌ها هستند. عروسک‌های بومی ظرفیت‌های خوبی برای گردشگری استان محسوب می‌شوند، در صورتی که به آن اهمیت داده شود، گزینه مناسبی برای جذب توریست و گردشگر است.

فرهنگ‌سازی

فرهاد رهبری، کارشناس گردشگری و فعال میراث فرهنگی نیز به «ایران» می‌گوید: عروسک‌ها و پیکرک‌ها یکی از راویان گذشتگان و در شمار قدیمی‌ترین هنرهای بشری محسوب می‌شوند. او به عروسک محلی شوشتر اشاره می‌کند و می‌گوید: عروسک «بی» در فهرست میراث فرهنگی ناملموس ملی ثبت شده است. به گفته او، این عروسک، پنجمین عروسک خوزستان است که ثبت شده است. عروسک لیلیک، بازبازک، با استان چهارمحال و بختیاری و پی دزفول و عروسکی مربوط به هندیجان و این عروسک هم پنجمین عروسک ثبت ملی شده است. به اعتقاد او، نیاز است که انجمنی در استان خوزستان شکل بگیرد و از بقیه شهرها هم که علاقه‌مند هستند عروسک‌هایی را که بافته و ساخته نمی‌شود احیا کنند. مجتبی گهستونی ، فعال میراث فرهنگی خوزستان نیز با بیان اینکه هر عروسک قصه‌ای دارد و قصه‌ها، افسانه و فلسفه وجودی هر عروسک باید گفته شود، به کتابی با موضوع عروسک‌های بومی و محلی خوزستان اشاره می‌کند و به «ایران» می‌گوید: هر عروسک متعلق به یک روستا و شهر است و برای دسترسی بهتر علاقه‌مندان مسیر گردشگری هر عروسک تعیین شده است. حدود ۱۰۰ عروسک همچون «بازبازک»، «شلی»، «بی‌دزفول»، «بی‌شوشتر»، «لعبه گطونیه»، «بیگک هندیجان» و «لعبه آبادان شادگان» در کتاب معرفی شده‌اند. به گفته مجتبی گهستونی، هدف از این فعالیت، معرفی عروسک‌های بومی خوزستان است. در این زمینه، برای معرفی عروسک‌های بومی منطقه در چغازنبیل برنامه‌ای تدارک دیده شد و هرکدام از عروسک‌ها با قصه و افسانه خود معرفی شدند. او معتقد است: با ثبت ملی برخی عروسک‌ها در فرایند احیا به سمت تولید و رونق گرفتن بازار پیش می‌رویم.

جـــدول سـودوکو

ارقام ۱ تا ۹ را طوری در خانه‌های سفید قرار دهید که هر رقم در سطرها، ستون‌ها و مربع‌های کوچك ۳ در ۳ یکبار دیده شود

۴۴۴۷

آسان

۸	۱			۲	۴			۷
				۷	۳		۱	
	۷					۲		
۱	۳				۹	۵		۶
۵		۷	۶		۲	۸		۱
۲		۸	۳				۹	۴
		۱					۶	
	۴		۲	۹				
۳			۱	۶			۷	۲

متوسط

۹	۳	۵	۲		۷	۱		
		۲			۱			۵
	۱	۷		۵				۶
						۵		۸
			۶		۳			
۴		۹						
۵				۴		۷	۲	
۷			۱			۶		
		۱	۹		۵	۸	۴	۳

سخت

	۲			۳				۱
۳	۹				۵			
				۹	۲			۴
		۹	۵			۷		
۸				۷				۵
		۷			۴	۳		
۷			۶	۸				
			۳				۸	۶
۱				۴			۷	

خیلی سخت

	۸					۷		
				۶			۱	
۷	۴			۸	۲		۳	
	۶	۲	۱			۳		
		۸			۶	۱	۵	
	۲		۵	۹			۷	۳
	۹			۲				
		۳					۸	

حل جدول سودوکو شماره ۴۴۴۷

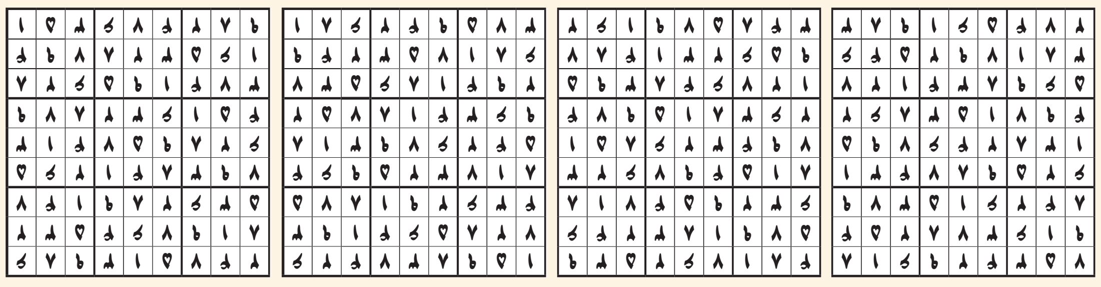

یک جـدول با دو شـرح

جدول روزنامه *ایران* دارای دو «شرح عادی و ویژه» است. در صورت تمایل به حل دو شرح ابتدا یکی از شرح‌ها را با مداد حل کرده و سپس با پاک کردن جواب شرح اول، به حل شرح دوم بپردازید.

۸۴۱۶

جدول عادی

افقی:

۱- یکی از اجزای آجیل در سفره نوروز زمان‌های کهن - این چاشنی و غذا در شهر جویبار با کیفیت عالی تهیه می‌شود
۲- واحد پول خودمان - سیاره ما - سال‌ها
۳- هویدا - دستاویز قرار دادن - کاخ داریوش بزرگ
۴- موی گردن اسب - ترابری - واژه شگفتی - وینگر تیم «خیبر خرم‌آباد»
۵- ماهی کنسروی - پرده‌دری - پختگی و بلوغ
۶- عدد معیار اولیه - تیرگی خاطر - رمق
۷- آسوده، آسان - مرتعی جنگلی در چالوس - پناه و مهلت
۸- پسوند از بین برنده - عایق ضد رطوبت - لحظه‌هایی در انحصار خورشید
۹- نامراد - واحد طول - کودک بی‌پدر
۱۰- خزیدن روی زمین - علم مطالعه گذشتگان - برنج‌فروش
۱۱- دشمن.... که غم جان بود/ بهتر از آن دوست که نادان بود - فراهم کردن - مکان
۱۲- برکت سفره - مزه سریع - شهر «چین» - پول خون
۱۳- جانشین دکمه - معلم به انگلیسی - عزیز
۱۴- جزیره ایرانی - زمان آغاز آفرینش - خوشگل
۱۵- دریای بین سه قاره - جمع کردن مو با سنجاق در پشت سر

عمودی:

۱- از دغدغه‌های والدین - شگرد
۲- خراب - رسوم - رها
۳- آینده‌نگری - پادشاه اسطوره‌ای ایرانیان - متضاد «اخروی»
۴- رخنه در کار - بی‌قانون - نام سازمان جدایی‌طلب باسک - مساوی شطرنج
۵- پیشوند ضدیت فرنگی - ودیعه - جنس خشن
۶- گوشه‌گیری - غذای تبریزی - ثروت حاصل از کار غیرتولیدی و بادآورده
۷- سخن دوپهلو و نیش‌دار - اندک - به حساب رسنده
۸- یک دوم هر چیز - هماهنگ، یک‌جور - وتر
۹- خبرگزاری «ایتالیا» - بعدی - افسرده
۱۰- غذایی ایرانی - پی بردن - تیشه
۱۱- مرادف «خار» - در یک جبهه می‌جنگند - صفت دانش‌آموز درس‌خوان
۱۲- دخترک کارتونی - قدیمی‌ترین پایتخت جهان - گاومیش تبتی - شهر استان همدان
۱۳- تفریحگاه برفی تهران - واحد فرکانس - برادر مادر
۱۴- پشت - سرباز نیروی دریایی - هواپیمای کارتونی
۱۵- کلید موسیقی - سلسله تاریخی

جدول ویژه

افقی:

۱- شهر «کانادا» - این آرایه ادبی بیشتر در اشعار منوچهری دیده می‌شود
۲- نوعی آبگوشت - باخبر - نوعی نان که در کردستان پخته می‌شود
۳- فیلمی از «برایان گیلبرت» - رئیس قوم - هواپیمای روسی
۴- خاکروبه - گوالیدن - دستور سکوت - باستان
۵- جبه - نویسنده - اندک و کم
۶- پیوند ازدواج - خوراک استیک - صدمه
۷- خطای انگلیسی - کلمه دعایی به معنی باشد - پیرایه‌ای برای خانم‌ها
۸- مشورت - دستگاهی برای اندازه‌گیری فشار بخار و گازها - تربیت آموخته
۹- استهزا - آتش شعله‌دار - چیزها
۱۰- شهر «برج طغرل» - طبع روان می‌خواهد - شهر استان زنجان
۱۱- اندک‌اندک - قسمی چراغ - تکبر
۱۲- ضمیر مفعولی - رغبت - نیم‌صدای گنجشک - دارو
۱۳- آدمی - سلامتگاه - سبزی خورشتی
۱۴- در مرتبه یکم - محله تهران - لشکرگاه
۱۵- کشیشی با درجه بالا - هافبک هلندی سابق «آث میلا ن »

عمودی:

۱- نویسنده آلمانی - عدد توحیدی
۲- ناگوار بودن - تفنگ دولول - اثر «دافنه دوموریه»
۳- نوعی هورمون - تازه رسیده - شهر «یخدان فروتقه»
۴- رود «مصر» - حیله - عصبانیت - نویسنده «معنی هنر»
۵- عروس هزار داماد - کشور آفریقایی - ساز شاکی!
۶- ضمیر فرانسوی - آفرین - همه
۷- امر به آموختن - میوه هزاردانه - خوردنی اطفال!
۸- کلک - ضربه‌ای در تکواندو - ملت‌ها
۹- پیکان، نیزه - قاضی اموات هندوها - جمع جن
۱۰- مهربان - پیاپی بودن - شخص مبهم
۱۱- بی همنشین - ساز هندی - جایزه ادبی
۱۲- پرچم نباشد دانایی می‌شود - ستون عرشه کشتی - شهر آذربایجان شرقی - آموزش
۱۳- حیوانی که مدار زمین را دور زد - پراکنده کننده - ضد یکرو!
۱۴- همراه عروس - تبلیغ روزنامه‌ای - چیزهای کمیاب
۱۵- مچاله شده - مخترع روسی لیزر

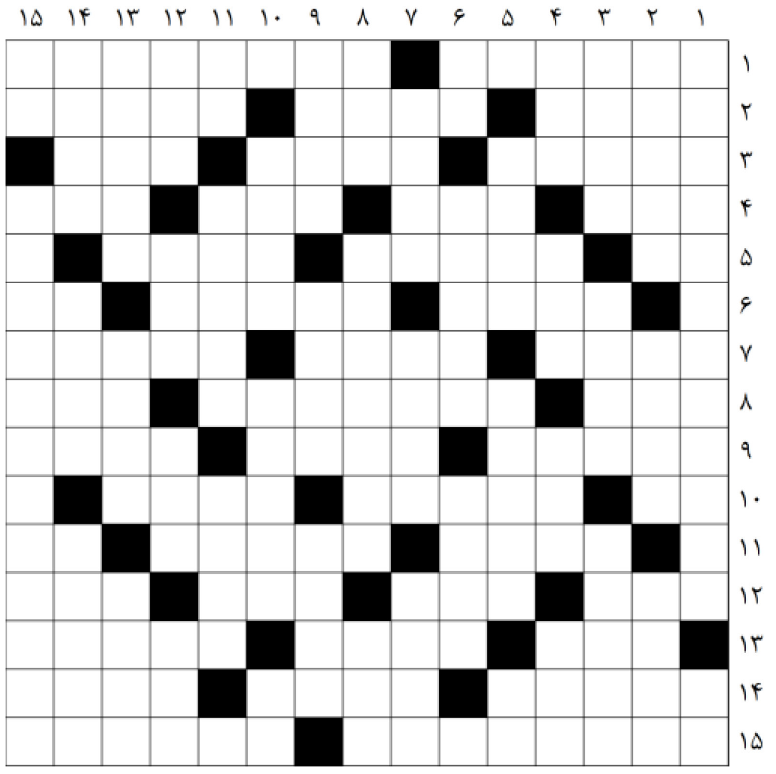

حل جدول عادی شماره ۸۴۱۵

	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵
۱	ش	ا	د	ی	■	ر	ا	س	ا	ل	س	ر	ط	ا	ن
۲	ی	خ	م	ک	■	گ	ر	ی	ه	■	م	ز	ا	ی	ا
۳	ر	ب	ا	ی	ش	■	ک	ل	ر	ا	■	م	ر	ف	ق
۴	ی	ا	ر	■	و	ا	■	ا	م	ش	ب	■	م	ل	ل
۵	ن	ر	■	ب	ه	م	ا	ن	■	ک	ا	ر	ی	■	■
۶	ز	■	و	ی	ر	و	س	■	پ	ر	و	ا	■	ب	ا
۷	ب	ا	ل	ن	■	■	ت	ح	ر	ی	ف	■	ق	ل	ب
۸	ا	ی	ر	ا	ن	ب	ع	د	ا	ز	ا	س	ل	ا	م
۹	ن	ی	م	■	ی	ا	ف	ت	ن	■	■	ک	م	د	ی
۱۰	ی	ن	■	ش	و	ک	ا	■	ت	س	ا	و	ی	■	و
۱۱	■	■	د	ا	ش	ت	■	ت	ز	ی	ی	ن	■	ن	ه
۱۲	ر	و	ز	■	ا	ر	ا	م	■	ب	گ	■	م	ا	گ
۱۳	ا	ی	ف	ا	■	ی	ر	ا	ق	■	پ	س	ت	چ	ی
۱۴	ق	ز	و	ی	ن	■	ن	ش	ی	ب	■	و	ق	ا	ر
۱۵	م	ا	ل	ا	ل	ت	چ	ا	ر	ه	■	پ	ی	ر	ی

حل جدول ویژه شماره ۸۴۱۵

	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱	۱۲	۱۳	۱۴	۱۵
۱	خ	ل	و	ت	■	س	ا	ی	ک	و	د	ر	ا	م	ا
۲	ا	ی	ا	ب	■	س	ل	ی	م	■	گ	ا	م	ب	و
۳	ر	ا	س	ت	ا	■	ک	ل	ن	ل	■	ی	س	ن	ا
۴	چ	م	ع	■	م	ک	■	ا	د	ی	ت	■	ا	ی	ن
۵	ا	ت	■	ا	و	ر	ا	ق	■	ب	ا	س	ک	■	■
۶	ز	■	ا	د	ر	ا	ک	■	ا	ر	س	ی	■	س	پ
۷	ک	و	ب	ا	■	■	ب	م	ب	ی	ی	■	ز	ا	ل
۸	و	ی	ک	ت	و	ر	ی	ا	گ	ا	س	ل	ی	ن	گ
۹	ر	ا	ش	■	ب	ا	ر	گ	ی	■	■	ی	ا	س	ا
۱۰	ه	ر	■	ق	ل	م	ی	■	ن	و	س	و	د	■	و
۱۱	■	■	ک	ل	ا	ت	■	ق	ه	ق	ر	ا	■	س	م
۱۲	ا	م	ر	■	گ	ی	ر	ا	■	ف	و	■	ج	و	ی
۱۳	ک	ل	ا	ف	■	ن	ی	و	ر	■	د	ر	و	ی	ش
۱۴	ی	ا	م	ا	ن	■	و	و	ن	ت	■	ب	ا	ی	ا
۱۵	د	ک	ت	ر	ف	ا	س	ت	و	س	■	ا	ن	ت	ن